

SUPPLEMENTUM AD GERBERTI EPISTOLAS

EDITIONIS DUCHESNII.

(Actes de la province ecclésiastique de Reims, t. I, pag. 645 seq.)

EPISTOLA PRIMA.

AD VILDERODUM ARGENTINENSEM EPISCOPUM.

De Arnulfi depositione.

VILDERODO Argentinæ civitatis episcopo GERBERTUS.

Bene concepta meliusque retenta casta societas præstanti officio... cum me remotum, vixque solo nomine cognitum, fidi interpretis dulci alloquio recreasti, eoque præstanti officio palam fecisti, cui et quanto Helvetia pareat sacerdoti. Arnulfus regis Lotharii, ut fama est, filius, postquam suum episcopum dolo et fraude circumventum cum propria urbe captivavit, post multum cruorem humani sanguinis a se effusi, post prædas et incendia in conventu totius Galliæ episcoporum damnatus est (32). ac deinde post obitum Adalberonis a solo Adalberone episcopo Laudunensi reconciliatus spe obtinendæ pacis, metropoli Remorum donatus, acceptis ab eo terribilibus sacramentis et libellari professione, pro fide suis regibus conservanda, quam viva voce in conventu Ecclesiæ recitavit (33) et propria manu subscribendo roboravit. Necdum a sua ordinatione sextus mensis elapsus erat, et ecce urbem ab eo proditam hostis invasit, sanctuarium Dei polluit, spolia diripuit, clerum et populum captivavit. Post hæc vero Arnulfus suos prædones sub anathemate posuit, et ut idem facerent Galliarum episcopi imperavit; prædia ecclesiæ quæ per sacramentum suis militibus dederat abstulit, hostibus contulit; conjuratorum manum contra suum regem ejusque exercitum in aciem sub signis Caroli perduxit. Interea legatis et litteris synodicis Romanus pontifex, ut ecclesiæ turbatæ subveniat admonetur; sed neque catholicis, neque clericis consulentibus consulit. Itaque gravium episcoporum facto consultu, legatis et litteris synodicis, ac trina admonitione Arnulfus convenitur, decem et octo continuis mensibus, ut a cæpto furore desisteret, seque a scelere prodicionis et rebellionis quo impetebatur regulariter purgaret, noluit; sed cum a se fautores nequitie suæ discedere sensit, territus regem adiit, novisque sacramentis, ac novis rerum conditionibus regiæ mensæ particeps effectus est, atque ita ira regis sedata, omni se crimine exutum credidit; indeque mox rediens fidem sacramentorum rupit, conditionibus non servatis; alii quorum intererat, toties decipi, toties bonis privari non ferentes. Lauduni arcem occupant. Arnul-

A fus inter hostes regis invenitur, synodo repræsentatur, pro tot tantisque flagitiis rationem reddere deponitur: qui diu secum ac cum suis complicibus multum deliberans, sua sponte in confessionem peccatorum suorum erupit, suisque confessionibus alios testes adhibuit, crimina sua in libellum contulit, eique coram Ecclesia viva voce recitato subscripsit; insignia sacerdotii deposuit eoque se abdicavit, confessoribus suis ac testibus attestantibus et respondentibus: secundum professionem et subscriptionem tuam, cessa ab officio... Respondent regem Arnulfo veniam tribuisse, nec postea quidquam veniabile commisisse; Romano pontifici injuriam factam, quasi sine ejus auctoritate, et sine juribus resumptis deponere non debuerit... In epilogo: ego ille multum jactatus terris et alto, dum philosophorum inventa prosequor, dum gentes indisciplinatas fugio et non evado. Ego, inquam, qui magnæ urbis Remorum proditæ, et captivi ac spoliati populi pars non parva fui, ad te quasi ad tutissimum refugio portum. Ergo fluctuanti salutarem porrige manum, fessum alleva; edax livor diffamavit me alterius invasisse sedem, meo instinctu pastorem captum, accusatum, dejectum: quod ita non esse sacerdotialis dignitas Gallica testis est, testes reges et proceres, cur egenus et exsul, nec genere nec divitiis adjutus, multis locupletibus et nobilitate parentum conspicuis prælatus sit, nisi quod tui est muneris, bone Jesu, qui de stercore erigis pauperem ut sedeat cum principibus. Tu scis me Germaniam et Belgium semper honorasse ut dominam, coluisse ut matrem... Et nunc quidem a te dulces affectus quos perdidit reposco; tuumque antistitem Will. gratiæ indebite amissæ reconciliatorem fieri oro, meæque interpretem innocentie coram præsulibus coram rege nostro, cui favendo tempore regis Lotharii gladiis hostium addictus sum. Et nunc quidem mala pro bonis retribuuntur nobis, ab his quos pacis amatores innocentum protectores existimabamus. Pressa jacet tyrannide omnis ecclesia Gallorum, atqui non a Gallis, sed ad his sperabatur salus; sed una salus hominis, Christe, tu es; et Roma omnium Ecclesiarum hactenus habita mater, bonis maledicere, malis benedicere fertur, et quibus nec ave dicendum est, communicare, tuamque legem zelantes damnare, abulens ligandi atque solvendi potestate a te accepta (34).....

(32) Voyez le concile de Reims, de l'an 987.

(33) Voyez le serment d'Arnoul.

(34) Marlot a donné un fragment de cette lettre (tom. II, pag. 51). Les éditeurs du concile de Saint-Basle, et d'après eux M. Varin, dans ses *Archives**administratives de la ville de Reims* (tom. I, pag. 179), l'ont ajoutée aux actes prétendus de ce concile, beaucoup plus longue qu'elle n'est ici, mais avec des caractères visibles d'altération; elle se trouve surchargée de passages d'Hincmar, évidemment

EPISTOLA II.

AD SEGWINUM ARCHIEPISCOPUM SENONENSEM.

(Anno 993.)

De interdicto contra Patres concilii Basolensis lato (35).

Oportuerat quidem prudentiam vestram callidorum hominum versutias evitasse, et vocem Domini audire dicentis: « Si dixerint vobis: Ecce hic Christus, aut ecce illic, nolite sectari (*Matth.* xxiv). » Romæ dicitur esse qui ea quæ damnatis justificet, et quæ justa putatis damnet: et nos dicimus quod Dei tantum est, et non hominis, ea quæ videntur justa damnare, et quæ mala putantur justificare. « Deus, inquit Apostolus, est qui justificat, quis est qui condemnet? » (*Rom.* viii.) Consequitur ergo si Deus condemnat, ut non sit qui justificet. Deus dicit: **B** « Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum (*Matth.* xviii). » et reliqua « usque ut ethnicus et publicanus. » Quomodo ergo æmuli dicunt quod in Arnulfi dejectione, Romani episcopi iudicium expectandum fuit? Poteruntne docere Romani episcopi iudicium Dei iudicio majus esse? Sed primus Romanorum episcopus imo ipsorum apostolorum princeps, clamat: « Oportet magis obedire Deo quam hominibus (*Act.* v). » Clamat et ipse orbis terrarum magister Paulus: « Si quis vobis annuntiaverit præter quod accepistis, etiam angelus de cælo, anathema sit (*Galat.* i). » Num quia Marcellinus papa Jovi thura incendit, ideo cunctis episcopis thurificandum fuit? **C** Constanter dico quod si Romanus episcopus in fratrem peccaverit, sæpiusque admonitus Ecclesiam non audierit, hic, inquam, Romanus episcopus præcepto Dei est habendus sicut ethnicus et publicanus. Quanto enim gradus altior, tanto ruina gravior est. Quod si propterea sua communione nos indignos ducit, quia contra Evangelium sentiendi nullus nostrum consentit, non ideo a communione Christi nos separare poterit: cum etiam presbyter, nisi confessus aut convictus, ab officio removeri non debeat, præsertim eum Apostolus dicat: « Quis nos separabit a charitate Christi? » Et iterum: « Certus sum enim quod neque mors, neque vita, etc. (*Rom.* viii). » Et quænam major separatio, quam a Filii Dei corpore et sanguine, qui quotidie pro nostra immolatur salute, **D** quemlibet fidelium removere? Quod si hic, qui vitam

ajoutés à l'œuvre de Gerbert. Le texte que nous donnons ici, malgré ses lacunes, nous a paru plus authentique, et par conséquent préférable: nous l'avons tiré de la collection de D. Martenne, tom. I, col. 351.

(35) Le pape Jean XV, instruit par quelques évêques de ce qui s'était passé au concile de Saint-Basle, cassa les actes de ce concile, et suspendit de leurs fonctions tous les évêques qui avaient pris part à la déposition d'Arnoul. Gerbert, dont l'élection se trouvait ainsi annulée, fit tous ses efforts pour porter les évêques à mépriser la censure. C'est le but de cette lettre,

A appellandus est. Neque vero Gregorii sententia, ni ademit corporalem, vel sibi vel alteri homicida est: hic qui sibi, vel alteri vitam sempiternam, quo nomine populum relata, in episcopos referri potest: « Sive, inquit, juste sive injuste obliget pastor, sententia pastoris gregi timenda est. » Non enim episcopi grex dicitur: sed populus. Quantum namque vita pastoris distat a grege, tantum vita pastoris distare debet a plebe. Non igitur a sacra communione, quasi criminosi confessi, vel convicti, suspendi debuistis (36): neque vero veluti rebellis ac refuga, quia sacrosancta concilia nunquam devitastis: maxime cum actus et conscientia sit pura, nec legalis sententia damnationis in vos adhuc sit lata, nec legibus inferri possit. Legalis ideo illata non est, quia Gregorius dicit: « Sententia sine scripto prolata, nec nomen sententiæ habere meretur. » Legibus inferri non potest, quia magnus Leo papa dicit: « Non tenetur Petri privilegium, ubicunque non ex æquitate fertur iudicium. » Non est ergo danda occasio nostris æmulis, ut sacerdotium, quod ubique unum est, sicut Ecclesia catholica una est, ita uni subijci videtur, ut et pecunia, gratia, metu vel ignorantia corrupto nemo sacerdos esse possit, nisi quem sibi hæc virtutes commendarint. Sit lex communis Ecclesiæ catholicæ evangelium, Apostoli, Prophetæ, canones spiritu Dei constituti, et totius mundi reverentia consecrati, decreta sedis apostolicæ ab his non discordantia, et qui per contemptum ab his devierint, per hæc iudicetur, per hæc abijciatur. Porro hæc **C** servanti, et pro viribus exsequenti, sit pax continua et continuo sempiterna. Vos bene valere optamus. **D** *xxciv.* Iterum valete, et a sacrosanctis et mysticis suspendere vos nolite. Qui enim accusatus ante iudicem tacet, confitetur; et qui iudice judicante pœne se addicit, confitetur. Confessio autem fit aut salutis aut perditionis causa: salutis, cum quis confitetur de se vera; perditionis, cum falsa de se confingit, vel in se patitur confingi. Tacere ergo ante iudicem confiteri est: confiteri porro falsa et mortalia crimina, homicidæ est: quia omnis qui sibi mortis causa fuerit, major homicida est. Et Dominus dicit: « Ex ore tuo te iudico. Repellenda igitur falsa accusatio, et contemnenda illegalis iudicatio: ne, dum volumus videri innocentes coram Ecclesia, efficiamur nocentes (37). »

dont les termes peu mesurés accusent le dépit de l'écrivain. Toutefois nous ferons observer que cette lettre a passé par les mêmes mains que les actes du concile de Saint-Basle.

(36) Le continuateur d'Aimoin prétend que Seguin ne consentit pas à la déposition d'Arnoul: il paraît pourtant qu'il souscrivit les actes du concile, puisqu'il fut frappé de suspense.

(37) Baronius, *Annal.* ad an. 993; Labbe, tom. IX; Hardouin, tom. VI, etc.